

HOLTVÁGÁNYON

**A CEAUŞESCU-RENDSZER
MAGYARSÁGPOLITIKÁJA II.
1974–1989**

**Összeállította és a bevezető tanulmányt írta:
Novák Csaba Zoltán**

Pro-Print Könyvkiadó,
Csíkszereda, 2017

A kötet az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont
Kisebbségkutató Intézet és a Pro-Print Könyvkiadó
közös könyvkiadási programja keretében készült.

Támogató:
a Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány.

A kézirat összeállítását támogatta:
a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj;
a Domus Hungarica Scientiorum et Artium;
a Román Akadémia Gheorghe Șincai Kutatóintézete.

A dokumentumokat fordította:
Kuszálik Eszter és Novák Kinga

Lektorálta:
Bárdi Nándor és Stefano Bottoni

A borító Bereczky Sándor fotójának felhasználásával készült.

© Novák Csaba Zoltán
© Pro-Print Könyvkiadó

ISBN 978-606-556-093-2

Tartalom

Magyarságpolitika a korszak második felében	11
I. A nemzetiségi kérdés az újraértelmezett szocializmusban 1974–1984	17
I. 1. Előzmények, a 'kis kulturális forradalom', a 'szocialista nemzet' fogalmának újraértékelése és a káderrotáció kihatása a magyarságpolitikára	17
I. 2. Az 'elképzelt munkatanácskozások' ideje, az MNDT tartalmi kiürülése	25
II. Az etnokratikus államszocializmus és a diktatúra válsága, a kisebbségi intézményrendszer leépülése	31
II. 1. A politikai válság elmélyülése. Új, 'szocialista nemzet' születik	31
II. 2. Nemzetiségpolitikai változások a nyolcvanas évek második felében	35
II. 3. A kisebbségi kulturális intézményrendszer leépülése	44
III. A gazdasági válság kihatásai a nemzetiségpolitikára, a területrendezéstől a falurombolásig	50
IV. Diplomáciai hidegháború Magyarországgal, a nemzetiségi kérdés megjelenése a magyar–román kétoldalú kapcsolatokban	61
V. A romániai magyar politikai és kulturális elit viszonya a hatalomhoz	72
V. 1. Metamorfózisok, a 'hatvannyolcasok' útja az integrációtól a biztonságpolitikai kockázatig	72
V. 2. A párton kívül, a hetvenes–nyolcvanas évek generációja	86
VI. A kisebbségpolitika mint állambiztonsági kérdés	93
VI. 1. Előzmények és értelmezési keretek	93
VI. 2. Biztonságpolitikai célcsoportok	100
Zárszó	116

Dokumentumok

1. Feljegyzés a magyar irredenták cselekedeteinek ellensúlyozásáról (<i>Bukarest, 1976. szeptember 28.</i>)	123
2. Feljegyzés az Amerikai Magyar Szövetség által az ENSz titkárságára küldött, az RSzK elleni rágalmozó közleményekről (<i>Bukarest, 1976. július 13.</i>)	125
3. A magyar nagykövetség jelentése Románia politikai és gazdasági helyzetéről (<i>Bukarest, 1976. július 10.</i>)	127
4. Részletek a Nicolae Ceaușescu és Kádár János 1977-es találkozásán készült román nyelvű jegyzőkönyvből (<i>Nagyvárad–Debrecen, 1977. június 15–16.</i>)	132
5. Feljegyzés az RKP PB részére a Románia és Magyarország közötti kapcsolatokban felmerülő fontosabb kérdésekről (<i>Bukarest, 1977. június 11.</i>)	137

6. Adatok a Romániában élő nemzeti kisebbségekről (<i>Bukarest, 1977. augusztus 30.</i>)	140
7. Az RKP Propagandaosztályának javaslata az MNDT összetételének megváltoztatására vonatkozóan (<i>Bukarest, 1978. február 10.</i>)	141
8. Péterfi István beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén (<i>Bukarest, 1978. március 14.</i>)	143
9. Puskás György beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén (<i>Bukarest, 1978. március 14.</i>)	145
10. Domokos Géza beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén . (<i>Bukarest, 1978. március 14.</i>)	148
11. Szabó Albert beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén . . (<i>Bukarest, 1978. március 14.</i>)	152
12. Nicolae Ceaușescu beszéde az MNDT és az NNDT közös plenáris ülésén (<i>Bukarest, 1978. március 14.</i>)	154
13. A bukaresti magyar nagykövetség elemzése a romániai magyarok helyzetéről (<i>Bukarest, 1980. július 22.</i>)	161
14. Rajnai Sándor nagykövet jelentése a Hargita megyei állapotokról (<i>Bukarest, 1981. június 15.</i>)	172
15. Tájékoztató a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának 1981-ben kifejtett tevékenységéről (<i>Bukarest, 1982. december 12.</i>)	176
16. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának munkaterve az 1982-es évre (<i>Bukarest, 1982. december 12.</i>)	179
17. Fazekas Ferencnek, a zsilparosényi Bányaiipari Vállalat brigádvezetőjének beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén (<i>Bukarest, 1983. március 3.</i>)	182
18. Fazakas Lajos beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén (<i>Bukarest, 1983. március 3.</i>)	185
19. Létay Lajos beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén (<i>Bukarest, 1983. március 3.</i>)	188
20. Fúró Gyula beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén (<i>Bukarest, 1983. március 3.</i>)	191
21. Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak ülésén (<i>Bukarest, 1983. március 3.</i>)	194
22. A magyar nagykövet tájékoztatója a Domokos Gézával való beszélgetéséről (<i>Bukarest, 1983. szeptember 29.</i>)	198
23. A magyar nagykövetség jelentése Sütő András darabjának betiltásáról (<i>Bukarest, 1983. február 15.</i>)	201

D. 2. – AZ ETNOKRATIKUS ÁLLAMSZOCIALIZMUS
ÉS A DIKTATÚRA VÁLSÁGA, A KISEBBSÉGI INTÉZMÉNYRENDSZER
LEÉPÜLÉSE, 1984–1989

24. Hajdu Győző levele az RKP Központi Bizottságához néhány romániai magyar értelmiségi pártellenes magatartásáról <i>(Bukarest, 1984.)</i> . . .	205
25. Rab István beszéde az MNDT és az NNMT közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1984. december 27.)</i>	211
26. Szilágyi Dezső beszéde az MNDT és az NNMT közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1984. december 27.)</i>	214
27. Kimutatás a magyarok arányáról néhány megyében <i>(Bukarest, 1984. december 29.)</i>	217
28. Az MNMT vezetőségének összetételére vonatkozó javaslatok <i>(Bukarest, 1984. december 21.)</i>	218
29. Hajdu Győző Nicolae Ceaușescunak címzett, feljelentő levele a romániai magyar értelmiségiek 'ellenséges' magatartásáról <i>(Bukarest, 1984. szeptember 20.)</i>	220
30. A bukaresti magyar nagykövet jelentése a marosvásárhelyi hangulatról <i>(Bukarest, 1984. november 12.)</i>	222
31. A magyar nagykövet jelentése a mangáliai tanácskozásról <i>(Bukarest, 1984. május 7.)</i>	224
32. Névtelen levél az RKP vezetőségéhez, amely bemutatja a románok helyzetét néhány erdélyi megyében <i>(Bukarest, 1984. október 19.)</i> . . .	227
33. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának 1985-re vonatkozó munkaterve <i>(Bukarest, 1985. január 23.)</i>	231
34. A magyar nagykövetség jelentése a romániai magyar értelmiségiek helyzetéről <i>(Bukarest, 1985. július 2.)</i>	234
35. A magyar nagykövetség jelentése a székelyföldi viszonyokról <i>(Bukarest, 1985. november 12.)</i>	238
36. Nicolae Ceaușescu hozzászólása az RKB KB ülésén a magyarországi helyzetről és a nemzetiségi kérdéstről <i>(Bukarest, 1987. február 25.)</i> . .	240
37. Feljegyzés a Hargita megyei negatív mezőgazdasági eredmények megvitatásáról Nicolae Ceaușescu jelenlétében <i>(Bukarest, 1987. december 3.)</i>	243
38. Kivonatok Nicolae Ceaușescunak a nemzetiségi kérdésre vonatkozó beszédeiből <i>(Bukarest, 1984–1988)</i>	246
39. Jelentés a magyar nemzetiségű dolgozók részvételéről a haza sokoldalú fejlesztésének és felvirágoztatásának művében <i>(Bukarest, 1987. február 26.)</i> .	250
40. Gere Mihály beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók tanácsainak közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1987. február 27.)</i> . . .	258

41. Rab István beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók tanácsainak közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1987. február 27.)</i>	260
42. Rác Győző beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók tanácsainak közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1987. február 27.)</i>	264
43. Hajdu Győző beszéde a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók tanácsainak közös plenáris ülésén <i>(Bukarest, 1987. február 27.)</i>	267
44. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa plenáris ülésének határozata <i>(Bukarest, 1987. február 27.)</i>	271
45. Szász József leváltása az RKP Hargita megyei tanácsának első titkári tisztségéről <i>(Csíkszereda, 1987. január 20.)</i>	278
46. Nicolae Ceaușescu elvtársnak, az RKP főtitkárának egyes községek és municípiumok átalakítására vonatkozó utasításai <i>(Bukarest, 1987. május 13.)</i>	280
47. A magyar nagykövetség jelentése a tiltott határátlépésekről <i>(Bukarest, 1989. október 25.)</i>	281
48. A magyar nagykövetség jelentése a falurombolásról <i>(Bukarest, 1989. január 30.)</i>	282
49. A magyar külügyminisztérium jelentése a Magyarország területén tartózkodó román állampolgárok ügyéről <i>(Budapest, 1989. január 6.)</i>	283
50. A magyar nagykövetség jelentése Tőkés László ügyéről <i>(Bukarest, 1989. október 3.)</i>	289
51. A Külügyminisztérium álláspontjának ismertetése szóbeli jegyzék alapján a Tőkés-ügyben <i>(Bukarest, 1989. november 9.)</i>	291
52. Kivonat az RKP KB üléséről, amelyen megvitatták a magyarországi helyzetet <i>(Bukarest, 1989. június 17.)</i>	292
53. A Magyar Nagykövetség helyzetjelentése Székelyudvarhelyről <i>(Bukarest, 1989. július 3.)</i>	297

D. 3. – A KISEBBSÉGPOLITIKA
MINT ÁLLAMBIZTONSÁGI KÉRDÉS

54. Intézkedések a Magyarországról érkező nacionalista és irredenta személyek ellenőrzésére vonatkozóan <i>(Bukarest, 1978. szeptember 8.)</i>	299
55. „Iorgu” ügynök jelentése a Magyar Népköztársaságban tett látogatás során tapasztaltakról <i>(Arad, 1985. október 24.)</i>	302
56. Jegyzék a romániai magyar nemzetiség szociális–politikai és gazdasági helyzetének kivizsgálására irányuló tevékenység fokozódásáról, egyes amerikaiak, magyar származású amerikai állampolgárok és észak-amerikai, Bukarestben akkreditált diplomaták részéről <i>(Bukarest, 1976)</i>	305
57. Jegyzék a magyar turisták látogatásairól a Bákó és Neamț megyei csángók lakta területeken <i>(Bukarest, 1982. augusztus 28.)</i>	308

58. „Neagu” ügynök jelentése a Budapesten tett látogatásáról	311
(<i>Bukarest, 1983. szeptember 28.</i>)	311
59. Intézkedési terv az „Erdély” akcióban (<i>Bukarest, 1989. június 18.</i>) . . .	313
60. Jelentés a Szabad Európa Rádióban bemutatott Kiáltó Szó című, magyar nyelvű szamizdat kiadványról és az ügyében foganatosított intézkedésekről (<i>Bukarest, 1988. december 12.</i>)	317
61. Jelentés „Florescu” célszemélyről (<i>Csíksszereda, 1983. június 4.</i>) . . .	319
62. Jelentés Blénesi Ernő ellenőrzéséről és megfigyelési dossziéjáról (<i>Bukarest, 1978. április 1.</i>)	324
63. A „magyar nacionalisták–irredenták” dosszié elemzése során levont következtetések (<i>Zilah, 1986. július 29.</i>)	327
64. Feljegyzés az MNK-ban fennálló és erősödő Románia-ellenes hangulatról (<i>Bukarest, 1987. augusztus 17.</i>)	330
65. Pavel Platona nagykövet jelentése Szűts Pál tevékenységéről (<i>Budapest, 1984. augusztus 6.</i>)	332
66. Jelentés néhány Hargita megyei tanügyi káder nacionalista jellegű viselkedéséről (<i>Csíksszereda, 1989. július 17.</i>)	336
67. Helyzetjelentés Hargita megyéből a „nacionalista–irredenta” problémáról (<i>Csíksszereda, 1989. október 10.</i>)	338
68. Feljegyzés „Cercetătorul” célszemélyről (<i>Csíksszereda, 1987. május 7.</i>) .	343
69. Király Istvánnak az RKP vezetőségéhez írt nyílt levele a Szabad Európa Rádió Politikai magazin című műsorában (<i>Bukarest, 1981. május 28.</i>)	347
70. Jelentés a „magyar nacionalisták–irredenták” problémakörben folytatott tevékenységről (<i>Temesvár, 1988. augusztus 22.</i>)	350
71. Néhány Temes megyei személy vélekedése a Magyarországon zajló eseményekről (<i>Temesvár, 1988. március 19.</i>)	354
72. Jelentés a „magyar nacionalisták–irredenták” problémakörben végzett ellenőrzés során megfogalmazott következtetésekről (<i>Gyulafehérvár, 1983. augusztus 11.</i>)	356
73. Feljegyzés az I/B Ügyosztály létrehozásáról Bihar megyében (<i>Nagyvárad, 1986.</i>)	359
74. Feljegyzés egyes magyar nemzetiségű értelmiségiek azonosításának, kiválasztásának módjáról (<i>Nagyvárad, 1986. augusztus 16.</i>)	361
75. Feljegyzés a Bihar Megyei Securitate I/B Ügyosztálya által végzett ellenőrzésekről (<i>Nagyvárad, 1986. augusztus 16.</i>)	363
76. Feljegyzés az 1986 folyamán külföldi utazásokra kiválasztott informátorokról (<i>Nagyvárad, 1986. augusztus 16.</i>)	365
77. Jelentés Sütő András ellenséges magatartásáról (<i>Bukarest, 1978. október 27.</i>)	368

78. Feljegyzés Ion Lăncrănjan író könyvének fogadtatásáról Maros, Kolozs, Kovászna és Hargita megyei magyar értelmiségi körökben (<i>Bukarest, 1982. május 3.</i>)	371
79. Feljegyzés Sütő András pártellenes magatartásáról (<i>Bukarest, 1984. november 17.</i>)	372
80. Feljegyzés Sütő András és a magyar nagykövet találkozásáról (<i>Bukarest, 1987. május 21.</i>)	374
81. Feljegyzés Sütő András és néhány romániai magyar értelmiségi viszonyáról (<i>Bukarest, 1987. november</i>)	376
82. Jelentés Sütő András ügyéről (<i>Bukarest, 1989. június 12.</i>)	377
83. Intézkedési terv a „Petitionarii” ügyben (<i>Bukarest, 1977. november 17.</i>)	381
84. Jelentés Király Károly ügyéről (<i>Bukarest, 1981. február 7.</i>)	385
85. Jelentés Király Károlyról (<i>Bukarest, 1989. szeptember 20.</i>)	389
86. „Moldovan” ügynök jelentése a magyar nagykövet marosvásárhelyi látogatásáról és Dékány András nyilatkozatairól (<i>Marosvásárhely, 1987. december</i>)	395

Források, válogatott bibliográfia

Levéltári források	401
Sajtó, hivatalos lapok	401
Válogatott bibliográfia	401
Statisztikák, segédanyagok, hivatalos kiadványok	401
Szakkönyvek	402
Tanulmányok	404
Rövidítések jegyzéke	407
Személynévmutató	409
Közületek mutatója	418
Földrajzi nevek mutatója	422
Rezümé	426
Rezumat	428
Summary	430